

Veszteségből nyereség

Kórházi lelkigondozás gyermekek körében

Egy hatéves kislány, aki első éjszakáját tölti egyedül a kórházban, látogatásom alatt hirtelen sírva fakad: „Az új Mari baba nélkül nem fogok tudni elaludni éjszaka!” Egész arcára kiül a szorongás, hogy mi lesz most vele éjszaka az új Mari baba nélkül. Ennek a kislánynak az édesapja még délután behozta Mari babát, így a kislánynak nem kellett szembenéznie az éjszakával a biztonságot nyújtó baba nélkül. De nem mindig ilyen könnyű kivédeni egy veszteséget.

Minden kórházi tartózkodás, legyen az rövidebb vagy hosszabb idő, magában rejt valamilyen veszteséget a gyermek és az egész család számára. A családtagok és a gyerekek sokszor nem kapnak elég teret és támogatást ahhoz, hogy szembenézzenek az őket ért veszteségekkel, pedig ez segíthetne abban, hogy a jövőben felkészültebbek lehessenek egy újabb veszteségre, és ne meneküljenek el ennek fájdalma elől.¹ A kórházban lévő gyermek hatékony pásztori lelkigondozása segíthet abban, hogy a fel nem dolgozott vagy rosszul értelmezett kórházi élmény ne fejtse ki élethosszig tartó, bénító hatást a gyermek érzelmi, fizikai és lelki egészségére.²

A pásztori lelkigondozás egyik legfontosabb feladata, hogy segítsen a gyermeknek és családjának az őket ért veszteséget nyereségre fordítani. *Jean Piaget* (a gyermeket hajtja a növekedés és tanulás vágya) és *Erik H. Erikson* (a gyermek szorgalmas, teljesítményközpontú, fontos számára az elismerés) fejlődéslméletét figyelembe véve *R. Wayne Willis*, gyermekek között szolgáló lelkész főként az iskoláskorú gyermekek esetében tartja fontosnak, hogy a gyermek számára a kórházi tartózkodás sikertörténet és ne kudarcok sorozata legyen.³

A Szentírás megfogalmazza, hogyan lehet egy veszteségből nyereség: „Azt pedig tudjuk, hogy akik Istent szeretik, azoknak minden javukra szolgál” (Róm 8,28). Jézus maga is többször segíti a szükségben lévőket abban, hogy megszegényedése gazdagodássá váljon. Ennek egyik legszebb példája talán az, ahogyan a kereszttel álló édesanyját és azt a tanítványt, akit szeretett, egymásra bízta (Jn 19,26–27). Jézus nemcsak visszaadja, ami elveszett, hanem többet kínál annál. Péter csodálatos halfogásakor például nemcsak halat kap az erejét, reményét veszített tanítvány, hanem felismeri, hogy Jézus több mint Mester, ő Péter Ura (Lk 5,1–8). Kórházlelkészként jézusi mintára a saját hitem és a gyermek, valamint a család hitének segítségével hívásával én is arra törekszem, hogy a gyermek számára a kórház ne csak a félelem, a fájdalom, a szomorúság helye legyen, hanem az érzelmi, lelki gazdagodás, növekedés helye, ahol éppen azt kapja meg, amit talán máshogy, máshol nem kaphatna. Jézus csak akkor tudja a veszteséget nyereséggé fordítani, ha hajlandóak vagyunk ezért megküzdeni, ahogyan Péternek is késznek kellett lennie arra, hogy a fárasztó, eredménytelen éjszaka után újra kivesse a hálót. A kórházlelkész ebben a lelki küzdelemben áll a gyermek, a család mellé.

EGY HATÉVES KISLÁNY BALESETE

Azt, hogy hogyan is néz ki a kórházlelkész szolgálata a gyakorlatban, egy valós eseten keresztül szeretném bemutatni. Ennek során röviden utalok majd arra is, milyen kérdések és segítség-

¹ Trozzi, Maria – Massimini, Kathy: *Talking with Children About Loss*. New York, 1999, The Berkley Publishing Group, 273.

■ ² Lester, Andrew D.: *Pastoral Care With Children in Crisis*. Louisville, 1985, The Westminster Press, 49. ■ ³ Lester, Andrew D. (ed.): *When Children Suffer*. Philadelphia, 1987, The Westminster Press, 96.

nyújtási lehetőségek merülnének fel, ha a szóban forgó hatéves kislány négyévesnél fiatalabb, vagy 10–14 éves lenne. Mivel a témánk a gyermekek lelkigondozása, az eset kapcsán nem térek most ki a személyzetet érintő lelkigondozói kérdésekre, és az édesanya lelkigondozásának is csak azokat a vetületeit említem, amelyek a kislány lelkigondozását is érintik.

Kitti, egy hatéves kislány (a kórházban töltötte be hetedik életévét) egy szörnyű autóbalesetben elvesztette bal karját. A megmaradt csonkra a miskolci kórház nem vállalta egy mozgatható karprotézis feltételét. Amikor először láttam a kislányt, még nem volt biztos, hogy életben marad, mert a bordatörései, fejsérülései mellett két belső szerve is súlyosan megsérült. A nyaraláskor történt baleset az egész családot érte. Az édesanyját, az édesapát, valamint Kitti két testvérét (egy négyéves és egy nyolcéves kislányt) a baleset helyszínéhez legközelebbi kórházba szállították, amely azonban távol esett nyugat-magyarországi otthonuktól. Kitti azért került Miskolcra, mert ebben a kórházban tudták biztosítani számára a megfelelő ellátást. A kórházban töltött első hetei alatt altatásban volt. Még mielőtt felébredt volna, az édesanyjának, aki nyílt lábszártörést, bordatörést és zúzóódásokat szenvedett, sikerült átkérnie magát a miskolci kórház egyik felnőttosztályára, hogy ott folytassák a kezelését. Kittit én is altatás alatt láttam először. Ezután huszonnyolc napon keresztül, amíg Miskolcon volt, szinte mindennap bementem hozzá. Amikor állapota lehetővé tette, átszállították a lakóhelyéhez legközelebbi kórházba, ahol még körülbelül két hetet töltött. Spirituális síkon fontos információ, hogy Kittit római katolikusként keresztelték, édesanyja pedig evangélikus. Nem nagyon vallásosak, de a legnagyobb lány jár hittanra, és nem zárkóznak el a hit dolgai elől.

A KISLÁNYT ÉRT VESZTESÉGEK

Nézzük meg, milyen főbb veszteségek érték ezt a kislányt, hogy ezen keresztül bepillantást

nyerjünk az 5–10 éves gyermekek néhány fő veszteségélményébe. A veszteséget írásomban az egyik pásztori lelkigondozói szótár értelmezése nyomán nemcsak egy elhunyt személyre, hanem olyan élő személy, hely, dolog, tevékenység, állapot, testrész stb. hiányára is értem, akivel/amellyel a gyermek korábban azonosult, s így az énjének szerves részévé vált. Mivel a gyermek kötődik e személyekhez, dolgokhoz, hiányukkal a gyermek énjének egyes fontos részei szintén megszűnnek létezni.⁴

Ilyen értelmezésben Kitti egyik vesztesége az, hogy hirtelen nagyon távol került az otthonától, az ismerős környezettől, családtagjaitól. Óriási változás ez egy olyan gyermek számára, aki azelőtt még sohasem vagy alig volt kórházban. A család helyett most csupa idegen, fehér és kék ruhás kórházi személyzet sűrű-forog körülötte, sokszor fájdalmat okozva érintésükkel, ahogy infúziót kötnek, szondát juttatnak a gyomrába, kötést cserélnek rajta. Ismeretlen, sokszor félelmetes szagok, hangok, látvány veszi körül. Édesanyjái az egyetlen ismerős arc, de a baleset átmenetileg a vele való kapcsolatában is zavart keltett: egyrészt az édesanya maga is küzd a „megváltozott Kitti” látványával, és a kérdéssel: hogyan tovább? Az anyuka maga mondja ki: „Nehéz úgy jövőt mutatnom a lányomnak, hogy én se tudom, mi lesz ezután.” Másrészt kezdetben Kitti haragszik édesanyjára, valószínűleg a bizalma is megrendült benne, mert az nem tudta megvédeni a bajban.

Ez Kitti második veszteségéhez vezet minket: a baleset mint traumatikus esemény valószínűleg biztonságérzetére is hatott, és megingatta azt a hitét, hogy a világ biztonságos hely számára. Egy amerikai gyermekpszichológus, *Cynthia Monahan* írja, hogy a traumatikus esemény után a gyermek átmenetileg elveszíti bizalmát és nyitottságát az élet iránt.⁵

Harmadszor: a kórházi tartózkodás miatt Kitti ideiglenesen vagy véglegesen lemarad olyan eseményekről, amelyeket nagyon várt. A baleset éppen egy hónappal azelőtt történt,

4 Hunter, Rodney J. (gen. ed.): *Dictionary of Pastoral Care and Counseling*. Nashville, 1990, Abingdon Press, 472.
■ 5 Monahan, Cynthia: *Children and Trauma – A Guide for Parents and Professionals*. San Francisco, 1993, Jossey-Bass, 3.

hogy a kislány első osztályba ment volna. Így lemaradt az első tanítási napokról, amelyek nemcsak az osztálytársakkal, tanítókkal való találkozás idejét jelentik, hanem a környezet, az iskolai napirend, a szabályok megismerésének időszakát is. A baleset és a hosszas kórházi tartózkodás nemcsak néhány héttel késleltette számára az iskolakezdetet, hanem kétséges volt az is, hogy elkezdheti-e azon az őszön az első osztályt, vagy csak egy évvel később. Ezeknek az újabb veszteségeknek a lehetősége (az óvodás kortársaktól való lemorzsolódás, akikkel együtt kezdte volna az iskolát) szintén sok aggodalmat okozott Kittinek és édesanyjának.

Negyedszer: a kórházi tartózkodás fizikai szabadságában is veszteséget okozott. Fizikai szabadságát korlátozta az, hogy kezdetben kezét-lábát odakötötték az ágy széléhez, hogy ne tépje ki magából az infúziót, a szondát, a katétert, s hogy a kötés, a pelenka is a helyén maradjon. Ép karjának kézfejét vastagon körbekötötték, hogy ne piszkálhassa a belőle kilógó csöveket; s a bal kar csonkjára tett kötést is, amelyet minden lehetséges alkalommal megtapogatott és igyekezett eltávolítani. Bár a testi gyógyulás érdekében szükségesek voltak ezek a rögzítések, veszteségek voltak, mert testi szabadságában erősen korlátozták Kittit. A rátett pelenka, a gyomorszonda, az ágyhoz kötöttség mind megingathatták azt az énképét, hogy ő nem etetésre és tisztába tételre szoruló kisbaba, hanem iskolába készülő nagylány.

Ötödször: a kórházi tartózkodáson túl bal karjának elvesztése többféle hiányt is okozott Kitti számára. Amellett, hogy korlátozta korábbi fizikai képességeiben (például kirakózás vagy a filctoll kupakjának levétele), nagyon sok aggodalomnak is a forrása lett (például, hogy hogyan fog az iskolában kézműves szakkörre járni a nővérével).

Spirituális síkon ezek a veszteségek megintgják a szerető Isten képét a gyermekben. Bár más életkorban is felmerül, talán erre a korszakra a legjellemzőbb az a kérdés, hogy a baleset és a hozzá kapcsolódó kórházi tartózkodás Isten büntetése-e a gyermek helytelen gondolataiért, szavaiért, tetteiért.

A GYERMEK VESZTESÉGEI MÁS ÉLETKORBAN

Ha Kittit négyévesnél fiatalabb korában éri a baleset, amelyet körülbelül hathetes kórházi kezelés követ, a veszteségek között a szerető személyektől és gondoskodásuktól való távollét hangsúlyosabb lenne, mint az ismerős környezettől való távolság. Minél fiatalabb a gyermek, annál fontosabb számára a szeretett személy(ek) közelsége, annál inkább ott van számára az otthon, ahol az édesanyja van.

E fiatalabb életkorban az ágyhoz kötöttségből eredő veszteségek szintén hangsúlyosak lennének. Kitti valószínűleg még nehezebben viselné fejlődésben lévő motorikus képességeinek korlátozását, azt, hogy nem szaladhat, ugrálhat, és hogy szinte teljesen mozdulatlanul kell feküdnie. Fizikai szabadsága korlátozása egyben akaratla korlátozást is jelentené, ami ebben az életkorban jelentős veszteség. Példa erre az a transzplantációs steril szobában lévő, egy év körüli kislány, aki az ölemben mást sem akart, csak ugrálni, mozogni, csúszni-mászni. Szintén példa az az egy év körüli, égési sérülésekkel fekvő kisfiú, akinek két lábát és két kezét az ágy rácsához kötötték. Ilyen kikötött állapotban nem fogadta el a cumisüveget, de amikor a nővér engedélyével a látogatásom idejére szabadon engedtem az egyik kezeckét, néhány perc játék után maga nyúlt a cumisüveg után, amit felé tartottam, és az utolsó cseppig megitta a tartalmát, sőt, még egy másik üveget is majdnem kiürített.

A kórházi tartózkodás a gyermek kisebb korában az édesanyja mindenhatóságába vetett bizalmát is megrendítené, hiszen az nem tudja csökkenteni a fizikai fájdalmat, és engedi, hogy Kittinek fájdalmat, kellemetlen élményt okozzanak tűszúrással, kötéscserével, gyomorszondával. Az édesanya nem tudja megszabadítani Kittit ebből a számára új és félelmetes helyzetből.

Spirituális síkon az édesanyjába mint a Kitti minden szükségletéről gondoskodó személybe vetett bizalom megrendülése következtében a majdani hit csírája is veszélybe kerülne kicsi korban. *James Fowler* amerikai pszichológus szerint az első három életév a bizalom, az auto-

nómia, a remény és a bátorság⁶ kialakulásának ideje, amelyek az anya-gyermek kapcsolat kölcsönösségéből fejlődnek ki. Ezt a kölcsönös kapcsolatot zavarja meg a kórházi tartózkodás.

Ha Kitti 11–14 éves korában került volna kórházba e baleset következtében, veszteségei között fontos helyet foglalt volna el a távolság a barátoktól, osztálytársaktól. A kimaradás az iskolai életből valószínűleg mélyebben érintette volna Kittit, mint a családtól való távolság. Az ilyen korú gyerekektől legtöbbször azt hallom, nem a tanulás miatt hiányzik az iskola, hanem azok miatt az események miatt (kirándulás, teadélután, táncház), ahol a barátokkal találkozhatnak.

A végtag elvesztése ebben az életkorban valószínűleg csorbát ütne azon is, milyennek látja magát Kitti külsőleg. Tapasztalataim szerint ez a korosztály gyakran szégyelli megváltozott külsejét a barátok, kortársak előtt. Példa erre az a korábban helyes kinézetű tizenkét éves fiú, akinek agydaganata eltávolítása után lebénult a fél arca, és ezután nem volt hajlandó hozzá hasonló korú, önkéntes látogatókat fogadni. Példa erre az a koraszülöttként született, s ebből kifolyólag csak mankóval vagy speciális biciklivel mozogni tudó tizenéves fiú is, aki csak ülve vállalta a fényképezést, hogy ne látszódjék a járáshoz szükséges segédeszköz.

Ebben az életkorban szintén fontos veszteség lenne Kitti számára az, hogy nem tudja magát ellátni (például nem tud kimenni a vécére, nem tud átöltözni). Ehhez társul a magánszféra részleges vagy teljes hiánya: mások jelenlétében, sőt mások segítségével tudja csak használni a vécét, más öltözteti át, esetleg egy másik nemű beteggel kell megosztania a szobát, nem tud elbújni a kíváncsi szemek elől.

Végezetül Kitti balesete tizenéves korban bizonyos álmok, remények átmeneti vagy végleges elvesztésével is járna. Fél karral lehet, hogy nem válhat azzá az élsportolóvá, táncművésszé vagy zongoravirtuózá, akinek álmodta magát. Emellett a nőiességről, az anyaságról alkotott elképzeléseit is megkérdőjelezné a fizikai állapot ilyen drasztikus megváltozása.

Spirituális síkon ebben az életkorban egy olyan Istenbe vetett bizalom elvesztéséről beszélhetünk, akit személyesen is érdekel Kitti sorsa, és jó terve van Kitti életével. Kittiben valószínűleg felmerülne a kérdés, hogy így megnyit ér ő Isten és az emberek szemében, de az is elképzelhető, hogy haraggal fordulna Isten felé, és őt vádolná azért, ami történt.

HOGYAN SEGÍTHET A KÓRHÁZLELEKÉSZ?

1. Az édesanya lelkipendozása

A csendes, befelé forduló, de édesanyjához a kezdeti harag feloldódása után nagyon kötődő Kitti és a szintén zárkózott, lelki támaszát Kittiben kereső édesanya megismerése után úgy döntöttem, a lánykával nemcsak közvetlenül igyekszem kapcsolatba lépni, hanem az édesanyján keresztül is. Az édesanya bevonásával az volt a szándékom, hogy átvállaljam lelki támogatásának terhet a kislányról, és az is, hogy az anyuka információi alapján jobban megismerjem Kittit, s így megfelelőbb módon közeledhessem felé. A beszélgetéseknek az is céljuk volt, hogy segítsenek az édesanyának utat találni az általa kilátástalannak vélt helyzetben. Tudtam, hogy az anyukához ragaszkodó kislány akkor tud megbirkózni ezzel a helyzettel, ha az édesanyjától is azt az üzenetet hallja, hogy az élet itt nem áll meg, és hogy bár néhány dolog most örökre megváltozott, más dolgok, például a szülői és a testvéri szeretet soha nem változnak meg. Monahon arra hívja fel a figyelmet, hogy a traumatikus eseményen átesett gyermek jelzéseket keres, hogy a számára fontos szülői vagy más felnőtten kialakult kapcsolatai nem változtak a félelmetes történés következtében. Sajnos azonban, ahogy ez Kitti anyukájánál nagyon jól megfigyelhető, legtöbbször igenis megváltozik valami ezekben a kapcsolatokban. Kitti mamájának először meg kell küzdenie saját fájdalommal, félelmével, mielőtt segíthetne lányának.⁷

6 Fowler, James W.: *Stages of Faith*. New York, 1981, Harper and Collins, 121. ■ 7 Monahon, Cynthia: *Children and Trauma...*, i. m. 99. (Lásd az 5. lábjegyzetet.)

Az édesanya bevonásának egyik fontos lépése volt, hogy a felnőttosztályon fekvő, egyedül járni nem tudó anyukát naponta áttoltam Kittihez a gyermekosztályra. Amikor nem voltam ott, akkor is megszerveztem az átjutását. A zárkózott édesanya szállításával megteremttem a beszélgetések lehetőségét, és ez valóban segített Kitti anyukájának megnyílni. Mindig hasonló időpontban érkeztünk Kittihez. Ezzel igyekeztem közelebb hozni a gyermekhez családját, és a sok ismeretlen körülmény között egy olyan rendszeres időpontot biztosítani a napja során, amikor a számára oly fontos személlyel találkozhat, hogy ezekre az alkalmakra készülve a félelmetes, fájdalmas helyzeteken is könnyebben átjusson.

2. A gyermekkel való személyes kórházlelkészi kapcsolat formái

A látogatásokat az imádság keretébe foglalom. A kislányt már akkor többször meglátogatom, amikor még altatás alatt van, hogy imádkozzam érte és családjáért. Ezzel igyekszem Isten kezébe helyezni a vele és édesanyjával való kapcsolatokat, bár még egyiküket sem ismerem. Mielőtt elhagynák a kórházat, szintén imádkozom: ekkor már velük, értük, hálát adva mindazért, amit Istentől kaptak a kórházban töltött idő alatt.

Találkozásaink alkalmával kórházlelkészként igyekszem nemcsak szóval bemutatkozni Kitti-nek, hanem sokkal inkább tettekkel, hiszen ebben az életkorban számára a lelkes olyan Istennek a követe, amelyet viselkedésével megminta. Jelenlétemmel, érintésemmel, őszinteséggel a történetekkel kapcsolatban, valamint fizikai komfortérzete növelésével mind Isten szeretetét szeretném számára illusztrálni.

A kapcsolat építését szolgálják az apró ajándékok is: születésnapjára saját kezűleg készítek képeslapot olyan motívumokkal, amelyeket édesanyja elmondása szerint szeret, és egy pici játék pónival is megajándékozom, mert tudom, hogy szereti a lovakat. Mielőtt elhagynák a kórházat, egy gyermekbibliát ajándékozok Kitti-nek, amelyet egy lovas matricával és néhány serral igyekszem személyessé tenni szá-

mára. Egy füzetet is kap tőlem ekkor, amelynek az elején egy gyönyörű ló látható.

Kitti fizikai szabadságát azzal igyekszem növelni, hogy lefoglalom a kezét, így nem kell az ágyhoz kötni. Az első látogatások során sokat fogom a kezét, amelyet felém nyújt, ha meglát.

A kislány családja, otthona átmeneti elvesztéséből fakadó hiányérzetét édesanyja látogatásainak biztosításán túl igyekszem ismerős dolgok felidézésével is enyhíteni. Olyan énekeket énekel nekik (*Mit tehették érted?, Bóbita, Bóbita, Micimackó*), olyan mesét mondok (*Sün Balázs*), amelyeket édesanyja szerint ismer. Később a dalok közé bibliai tárgyú gyermekénekeket is vegyítetek. Elmondom neki, amit édesanyjától tudok róla, hogy szereti a lovakat és a hercegnőket, és hogy szeret táncolni, színeznit, rajzolni. Közben azáltal is igyekszem növelni komfortérzetét, hogy letörlöm a nyálát, amelyet kezdetben nem tud lenyelni, megtörlöm az arcát, gyengéden visszafektetem, amikor nyugtalanul felül. Később, amikor már tud nyelni, besegítek az etetésébe is.

A család elvesztéséből fakadó hiányérzet enyhítésének fontos része az is, hogy elősegítek édesanyjához fűződő kapcsolatának helyreállítását. Ennek leglényegesebb mozzanata az a délután, amikor Kitti dühösen elfordul édesanyjától, az ágy másik oldalára húzódik, és semmilyen módon nem hajlandó kommunikálni vele. Az anyuka nagyon szeretne legalább egy puszit kapni, de hiába könyörög, a kislány dacosan ellenáll. Amikor odalépek, Kitti felül az ágyban, és én a háta mögé teszem a karom. A kislány visszaengedi magát. A karomban tartva együttérzéssel ezt mondom neki: „Anya nagyon szeretett volna megvédeni téged ettől a szörnyű balesettől, de nem tudott, pedig mindent megpróbált. De ő még mindig nagyon szeret téged, és segíteni szeretne neked.” A kislány láthatólag megnyugszik a karomban, bár még mindig nem akar szóba állni édesanyjával, akivel megbeszéltem, hogy ma fejezze be hamarabb a látogatást, és másnapig hagyjuk megnyugodni a kislányt. Az anyuka beleegyezik, és a következő naptól Kitti egyre nyitottabb lesz édesanyja felé, hajlandó elfogadni a segítségét, és várja ezeket a találkozásokat. Kislánya elutasítását megta-

pasztalva nem kis büntudattal vallja be: „Kittinek igaza van, hogy haragszik rám. Nem tartottam meg az ígéreteimet.” Elmondja, hogy gyermekeit ezelőtt így vigasztalta: „Ne féljetek, mert én minden rossztól megvédelek benneteket.” Most pedig nem tudta őket megvédeni...

Az édesanyával való kapcsolat újraépítése Kitti biztonságérzetének helyreállítása szempontjából is lényeges, hiszen eddig édesanyja jelentette számára a biztonságot. A világba mint számára biztonságos, kiszámítható helybe vetett hitét úgy is próbálom visszaállítani, hogy ellátom néhány információval. Ennek szükségét az is jelzi, hogy Kitti gyakran tapogatja a bal karja helyén lévő csonkot, próbálva onnan letépni a kötést. Nyugodt hangon elmondom neki, hogy balesete volt, amiben elveszítette a karját, és hogy a karja sajnos nincs ott a kötés alatt, hiába is szedné le a sebről. Információt nyújtok neki édesanyjával kapcsolatban is: hangsúlyozom, hogy eljön majd hozzá, egyben felkészítve a kislányt arra is, hogy anyukája kerekesszékekben jön, mert ő is megsérült. Biztosítom arról, hogy édesanyja újra fog tudni járni, ha meggyógyul a lába. Biztatom a kérdésre bármivel kapcsolatban, amit tudni szeretne. Később, az osztályvezető főorvossal konzultálva javasolom, hogy Kitti láthassa a bal karja csonkját, ha szeretné, miután sor került a plasztikai műtetre, amelynek során bőrrel fedik be a sebet.

Kitti biztonságérzetének helyreállításához a játéklehetőség felkínálását is elengedhetetlennek tartom. Ezért, amikor enyhülnek az elvonási tünetei, és jobban tud figyelni, a játék nyelvén próbálom megszólítani. A kedvét egy hőmérőrajzon mutathatja meg, ahol a magasabb „higanyszál” jobb kedvet jelent, az alacsonyabb pedig rosszabbat. A bábjátékot először saját kedvenceivel próbálom ki, hogy megfigyeljem, mennyire lehet sikeres eszköz a báb Kitti lelkigondozásában. Állatfiguráival eljátszom, hogy ők jöttek meglátogatni, és többé nem hagyják egyedül a kórházban. A figurák „gyógyító” puszival halmozzák el, átugrál-

nak, lecsúsznak Kitti lábán, amin a kislány elmosolyodik. Az a célom ezzel, hogy a figurák kellemes érintéseket nyújtsanak neki a sok kellemetlen, fájdalmas érintés közepette, amelyekkel szembe kell néznie. Később egy ló bábot is bemutatom Kittinek, remélve, hogy így őt is sikerül bevonnom a bábozásba, és a figurákon keresztül beszélgethetünk. Ő azonban mindig a mesélést választja az interaktív bábjáték helyett. Így aztán a történetelmondás mellett döntök a zárkózott kislány lelkigondozásának eszközéül.

Kittinek olyan metaforikus és bibliai történeteket próbálok választani, amelyek valószínűleg visszhangra találnak benne jelenlegi élethelyzetében, és összhangban vannak érdeklődési körével. A metaforikus történetek a kislány karjának elvesztéséből valószínűleg felfakadó érzésekre, aggodalmakra irányulnak. A bibliai történetek célja egy olyan Isten képének helyreállítása, megerősítése Kittiben, aki nem bünteti, hanem szereti és gondoskodásával körülveszi, mert hiszem, hogy egy ilyen istenkép szintén hozzájárulhat a kislány biztonságérzetének helyreállításához.

A történetek használatát a lelkigondozásban a szakirodalom is alátámasztja. *George W. Burns* amerikai pszichológus vallja, hogy a történet metaforái olyan módon teremtenek kapcsolatot a gyermek belső világával, amelyre más nyelv talán nem is képes.⁸ A történetmondás Burns által felsorolt számos terápiás előnye közül Kitti lelkigondozásában a legfontosabbak, hogy a történet átjut a kislány beszélgetés iránt tanúsított ellenállásán, elősegíti problémamegoldó képessége fejlődését, és lehetséges kiutakat kínál a helyzetéből anélkül, hogy azok elfogadását ráerőltetné.⁹ *Andrew D. Lester*, gyermekekkel foglalkozó kórházlelkész a bibliai és egyéb történetek elmondásának lelkigondozói jelentőségét abban látja, hogy ez kreatív módon segít a gyermeknek értelmezni a megtörtént eseményt, ami hozzájárul spirituális fejlődéséhez.¹⁰ Kitti esetében a baleset traumatikus jellege miatt na-

8 Burns, George W.: *101 Healing Stories for Kids and Teens – Using Metaphors in Therapy*. Hoboken, 2005, John Wiley & Sons, 12–13. ■ 9 Uo. 3–4. ■ 10 Lester, Andrew D.: *Pastoral Care With Children in Crisis*, i. m. 116–117. (Lásd a 2. lábjegyzetet.)

gyon fontosnak éreztem, hogy a kislány olyan módon értelmezze a vele történeteket, amely előmozdítja és nem hátráltatja testi és lelki gyógyulását. Ennek lényeges eleme az is, hogyan látja Isten szerepét a balesetben és mostani helyzetében.

Mindezek szem előtt tartásával Kittinek a legtöbb látogatás alkalmával kétféle történetet vittem: egy Bibliából valót és egy azon kívülit. A nem bibliai történeteket többször is elővettem, egyrészt, mert fontosnak tartottam, hogy a bennük megfogalmazott üzenetek rögzüljenek Kittiben, másrészt állapota miatt nem voltam biztos abban, hogy első hallásra jól megértette őket. Az egyik ilyen történetet (*A régi és az új vödör*) hallottam valahol, kettőt pedig én írtam (*A hercegisasszony hintója, A kis óra mutatója*), kifejezetten Kitti érdeklődési körét és helyzetét szem előtt tartva. A kis óra mutatójáról szóló mesével ismerkedjünk is meg közelebről!

3. Egy gyógyító mese: A kis óra mutatója

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy kis óra. Ez a kis óra a királykisasszony hálószobájában, egy polcon lakott. Két mutatója volt: az egyikkel az órákat mutatta szorgosan, a másikkal meg a perceket: „Tik-tak, tik-tak” – mondogatta vidáman. Sok-sok óra volt még a palotában, minden szobában volt egy. Esténként aztán, amikor már mindenki aludt a palotában, összegyűltek az órák az egyik teremben, hogy megbeszéljék a napi eseményeket. Minden óra elmondta, mit történt aznap abban a szobában, ahol ő lakik. Az órák jó barátok voltak, és nagyon szerették egymást. Volt közöttük karóra, kukukkos óra, ébresztőóra, sőt, még a toronyóra is lecammogott a toronyból esténként, hogy találkozzon a többiekkel.

Egyik este, amikor a királykisasszony lefeküdt aludni, és szokása szerint ránézett a polcon lévő órájára, hogy elbúcsúzzon tőle éjszakára, hatalmas szélzúgásra lett figyelmes. Ahogy kinézett az ablakon, látta, hogy nagy vihar közeledik. Csak úgy hajlítgatta a fákat a palota kertjében. Ahogy a vihar a palotához ért, megkocogtatta az ablakait. A királykisasszony ablakán is beko-

pogott, s mivel válasz nem érkezett, hatalmas robajjal tört be a szobába. Végigfújt a viharos szél a szobán, végig a királykisasszony ágyán, végig a tükrös szekrényén, ahol a fésűjét tartotta, a takaros képekkel borított falakon, és a polcon is, ahol a kis óra állt. A nagy szél egy fuvallatával a földre esett a kis óra. Olyan nagyot zuhant, hogy még a ketyegése is abbamaradt. Arra ébredt, hogy a királykisasszony költögeti, és kérdezi tőle: „Hová lett a mutatód?” Ahogy végignézett magán, és megtapogatta magát a kis óra, látta ám, hogy tényleg nincs meg az a mutatója, amellyel az órákat szokta mutatni. Keserves sírásra fakadt. „Hát hogy fogom most már pontosan mutatni az időt? Hogy mutatom az órákat és a perceket is egy mutatóval?” A királykisasszony tűvé tette az egész szobát, de az elvesztett mutatót nem találta. „Talán a szél vitte el magával. Akkor aztán meg nem találjuk többé!” – szomorkodott.

Nem volt mit tenni, egy mutatóval maradt a kis óra. Emiatt egyre csak potyogtak a könnyei. Egy mutatóval nem tudja többé mutatni az időt. Hiába néz rá a királykisasszony, nem fogja tudni, minek van itt az ideje: a reggelinek-e vagy az ebédnek. De volt valami, ami a kis órát még ennél is jobban bántotta: Mit fog mondani a többi órának? Hogy álljon így a szemük elé? Nagyon szégyellte magát egy mutatóval. „Talán többé el sem kellene mennem közéjük – gondolta –, találkozzanak csak egymással este, amennyit akarnak, én már nem vagyok olyan, mint ők. Haszontalan óra lettem, nem vagyok közéjük való!”

Ahogy így siránkozott, közeledett az este és a találkozás ideje. A kis óra nagyon egyedül érezte magát. Egyre csak a barátai jártak az eszében: a vidám karóra, a bőbeszédű kukukkos óra, a mély hangú toronyóra, és a legjobb barátja, a halk szavú zsebóra. „Mégiscsak el kellene mennem közéjük. Talán így is szeretni fognak” – morfondírozott magában. Azzal magára borította a királykisasszony egyik terítőjét, a zöldet, amely pont az ő mérete volt. Eltakarta vele az arcát, hogy ne lássák a többiek a hiányzó mutatót, és bátorságot véve elindult a nagyterembe, ahol a többi óra már gyülekezett. Lassan és szégyenlősen lépett be az ajtón. „Mit fogok vála-

szolni a kérdéseikre? Mégsem kellett volna eljőnnöm!” – gondolta szomorúan. Az órák mind rábámultak. „Miért van rajtad az a zöld terítő?” – kérdezte a mély hangú toronyóra. Erre a kis óra levette a terítőt. Bizony mindenkinek tágra nyílt a szeme. „Hová lett a mutatód?” – kérdezte a bőbeszédű kakukkos óra. Erre a kis óra könnyek között elmesélt mindent a nagy viharról, amely lelökte a polcról, és elfújta a mutatóját. „Hát ez igazán szomorú – mondta a mindig vidám karóra. – De csöppet se búsulj, ezután majd kölcsönadom neked az én mutatómat!” – vigasztalta. Erre a többiek is kiabálni kezdtek: „Én is kölcsönadom, én is kölcsönadom.” A nagy ketyegésben, harangozásban, csengetésben, berregésben alig tudtak lecsillapodni. Megállapodtak, hogy mindennap más adja kölcsön a mutatóját a kis órának. Ekkor a kis óra legjobb barátja, a halk szavú zsebóra szólalt meg: „Nagyon szép és helyes, hogy mindannyian kölcsönadjuk a kis órának a mutatónkat. De csak addig kell így tennünk, amíg el nem készül az új mutatója! Egérke nekem jó barátom, még ma megbeszéltem vele, hogy éles fogaival faragjon egy új mutatót a kis órának. Nem lesz olyan, mint a régi, de jól fog működni.” A kis óra elmosolyodott. „Mégis jó, hogy eljöttem. Ezek az órák igazi barátaim, akik szeretnek engem, és segítenek nekem akkor is, ha már nem vagyok olyan, mint régen.” Azzal boldogan ugrándozott fel a lépcsőn, vissza a királykisasszony szobájába, hogy vidám tiktakolással ébressze majd reggel.

4. A mese lelkgondozói üzenetei

– A vihar hangsúlyozza a kar elvesztésének véglegességét (a szél a mutatót örökre elfújta), egyben a baleset körülményeivel és az altatásból való ébredéssel is számos párhuzam található: az erős behatás következtében leszakad a bal kar, eszméletvesztés, az elvesztett végtag tapogatása ébredéskor. A párhuzamok segítenek a kislánynak azonosulni a történettel, és betekintést engednek számára a baleset körülményeibe is, anélkül, hogy félelmet keltenének benne. Láthatja például, hogy a baleset nem az ő hibája volt.

– A történet foglalkozik a gyermek önmagáról alkotott képe esetleges megváltozásával (értéktelen, nem szeretni való többé, sehová sem tartozik), az ebből fakadó félelmekkel (magány, záporozó kérdések a gyermekközösségtől, szégyenérzet, a másság érzése, alkalmatlanság azokra a feladatokra, amelyeket eddig el tudott látni), és megoldást kínál ezekre (emlékezni a barátokra, bátran elindulni az új helyzetben).

– A történet a közösséget, amelytől az amúgy is visszahúzódó kislány most talán fél, segítőként, bátorítóként tünteti fel. Az igazi barát a bajban sem hagyja el a másikat.

5. A történetmesélés szempontjai

A történetek elmesélésébe egyszer-számra bevonom a ló bábomat és egy icipici pónilovat is, a mutató nélkül maradt kis óra történetét pedig rajzzal illusztrálom az elbeszélés közben. A kislány figyelmes hallgató. Az óras történetnél követi a rajzolásomat, és még megjegyzést is fűz hozzá: „Azokra az órákra elfelejtettél mutatókat rajzolni!” Az elbeszélés legbeszédesebb mozzanata számomra az, amikor lerajzolom neki a kis órát a vihar előtt és után, és megkérdem tőle, mi a különbség a két óra között, hogy közelebb vonjam a történethez. Felismeri a különbséget, és vonakodva válaszol: „Az óra elvesztette az egyik mutatóját.” Úgy érzem, igazán érti a történetet.

A bibliai történetek közül olyanokat választok, amelyek Jézus szeretetét tükrözik minden gyermek felé, kivétel nélkül (Jézus megáldja a gyermekeket – Mk 10,13–16), illetve a bajban (Az elveszett bárány példázata – Jn 10,1–15 és Zsolt 23); amelyek Jézus gondoskodásáról szólnak a szükség idején (A csodálatos halfogás – Lk 5,1–11, Jézus kenyérszaporítása – Mk 6,30–44); amelyekben vannak lovak (A teremtés – 1Móz 1,1–2,4; Noé bárkája – 1Móz 6,9–9,17), és egy történetet arról, hogy Isten segít a benne bízóknak (Dávid és Góliát – 1Sám 17,1–51). Ezekben a történeteken keresztül Istennek azt a tulajdonságát igyekszem ki-domborítani Kitti előtt, hogy Isten a bajban, a szükségben mellette áll, mert szereti.

A kislány a bibliai történeteket is érdeklődéssel fogadja. A bibliai képeskönyvben szereplő állatokat hajlandó megnevezni, és szívesen megoldja az elhangzottakhoz kötődő játékos feladatokat. Ez utóbbiakkal egy kicsit az iskolát is közelebb hozom hozzá, ahová annyira vágyik. A teremtés történetéhez kapcsolódóan egy állatos fakirakót is felviszek Kittihez, amellyel játszani is kezd. Céloom, hogy megfigyeljem a játékát és az érzelmi reakcióit az egy kézzel való játékra, hogy már a kórházban gyakorolhasson, támogatást kapjon e fizikai szíveség feldolgozásához, ha szükséges. Kitti türelmesen és szépen rakja össze a kirakó darabjait.

6. A segítség jellemzői más életkorban

Ha Kitti négyévesnél fiatalabb lenne, még nagyobb hangsúlyt kellene fordítani családja érzelmi és lelki támogatására. Minél kisebb a gyermek, annál inkább a szülő felé is irányul a lelkigondozói tevékenység, hiszen a kisgyermek ellátásában a legfontosabb személy a legtöbb esetben a szülő. Ha a szülő megkapja a számára szükséges segítséget, ő is támogatni tudja majd gyermekét.

A szülőt két fő módon igyekszem segíteni. Egyrészt a beszélgetés során megpróbálom megláttatni vele, hogy neki is fontos szerepe van a gyógyító team munkájában, mivel sok szülő úgy érzi, tehetetlenül nézi végig gyermeke szenvedését. Talán a koraszülöttesztályon fekvő gyermekek szüleinél látom a legnagyobb igényt arra, hogy bátorítsam őket anyai szerepükben. Úgy tapasztalom, sokat jelent számukra a megerősítés, hogy az ő jelenlétük, hangjuk, ölelésük is hozzájárul a piciny gyermek gyógyulásához.

Másrészt egy kis időre felszabadítom a hozzátartozót a szülői kötelezettségek alól. Sok szülő nem tudja, nem meri otthagyni a gyermeket egyedül. Ezt szívesebben teszi meg akkor, ha én ott maradok a kis beteggel, amíg ő elmegy a boltba, elintézi egy-két telefont vagy megiszik egy kávét. Ez a kis „szabadság” lehetőséget nyújt számára, hogy feltöltődjön, magára is gondot fordítson, lelkiismeret-furdalás nélkül.

Nagy segítségére volt a heti egy óra szabadság annak az édesanyának, akinek négyéves kislánya közel fél évet fektet a kórházban súlyos állapotban, mert egyik belső szervét részlegesen el kellett távolítani. Az anyukát megnyugtatta, hogy a kislány szinte minden alkalommal előre várta a látogatásomat, és néhány közös találkozás után, amikor megfigyelte, hogyan foglalkozom a kislánnyal, megbízott bennem annyira, hogy ott merete velem hagyni, és magára is mert időt fordítani.

Ha Kitti négyévesnél fiatalabb lenne, lelki-gondozói tevékenységem abban nyilvánulna meg iránta, hogy megpróbálnám biztosítani számára a mozgás szabadságát, amennyire lehetséges. Amíg vele vagyok, az ápolóval való egyeztetés után szabaddá tenném a kezét, és játékokat tennék a keze ügyébe, amelyeket megtapinthat, manipulálhat. Korától függően kezébe adnám a cumisüveget, hogy maga dönthesse el, milyen tempóban eszik. Állapótól függően kivenném a kiságyból, körbesétálnék vele, hogy megbarátkozhasson környezetével.

Spirituális síkon a kis Kittivel való foglalkozásban nagy hangsúlyt helyeznék az érintésre és a fizikai szükségéről (például etetés, itatás, tisztába tétel) való gondoskodásra, mert egyrészt ez a gyermek abból tudja, milyen Isten, hogy hogyan bánnak vele, másrészt, ha testi szükségleteiről gondoskodunk, az hatni fog lelki egészségére is. Ha Kitti kétévesnél fiatalabb lenne, bibliai gyermekénekeket dúdolnék neki, ha pedig idősebb lenne, keménylapos Bibliát nézegetnék, amelynek lapjain kinyitható ablakok vannak. A történetek arról szólnának, hogy Isten gondot visel a kisgyermekre (például: Mózes és Jézus születése).

Ha 11–14 éves korában találkoznék Kittivel, sokat beszélgetnék a barátairól, és arról, hogyan maradhatna velük kapcsolatban. Igyekeznék segíteni neki abban, hogy tarthassa a kapcsolatot azokkal, akik fontosak számára.

Sokat gondolkodnánk Kittivel azon is, milyen belső tulajdonságai vannak, amelyeket a barátai értékelnek, és amelyeket még a baleset sem tudott megváltoztatni. Találnék valamit a külsejében, ami szép, és ezt szóvá is tenném. Beszél-

getnének arról, hogyan nézett ki a baleset előtt (például milyen ruhákat, frizurát viselt), és megpróbálnék neki segíteni, hogy szebbnek érezze magát már a kórházban is (például egy új hajpánt vagy egy új nyaklánc viselésével). Egy tizenegy éves, autoimmun betegségben szenvedő fiú, akinek a gyógyszeres kezelés hatására átmenetileg sokat változott a kinézete, és ez rendkívül visszahúzódnóvá tette, a belső értékeit felfedezve el tudta fogadni magát annyira, hogy egy fényképet is megengedett magáról, sőt ahhoz is hozzájárult, hogy ezt felhasználjam előadások alkalmával.

Kitti lelkigondozásában ebben az életkorban az is nagy szerepet kapna, hogy nagylányként kezeljem. Minél idősebb, annál jobban tiszteltben tartanám a magánszféráját (például kint várakoznék, ha az ágytálat használja, vagy ha nincs betakarva valamilyen vizsgálat miatt) és igényét az egyedüllétre. Biztosítanám a lehetőséget számára, hogy ő végezzen el dolgokat maga körül (például fésülködés, evés), s csak akkor segítenék, ha ezt kéri. Egy tizenöt éves lány, aki súlyos felszívódási rendellenessége miatt sokkal fiatalabbnak néz ki, és a fiatalabb korosztály tevékenységeivel foglalja el magát, először akkor oldódott fel hallgatagságából, amikor a korának megfelelő dolgokról kezdtünk el beszélgetni egy-két tinédzsereknek szóló magazin átlapozása közben. Ő döbrentett rá arra, milyen különbséget eredményez a kommunikáció minőségében, ha ehhez a korosztályhoz az életkorának megfelelően viszonyulok, még akkor is, ha ezt a család vagy a kórházi személyzet nem mindig teszi meg.

Végül Kittivel arról is beszélgetnénk, milyen tervei vannak a jövőre nézve, és hogy ezeket hogyan befolyásolja a baleset. Megpróbálnánk együtt meggyászolni azt, ami elveszett, és gondolkodnánk arról, hogyan módosíthatnánk ezeket az álmokat, esetleg szólnék újakat is.

Spirituális síkon a bibliai olvasmányokban arra helyezném a hangsúlyt, hogy miként látja Isten az ő gyermekeit, és milyen értékeket lát fontosnak bennük. A bibliai képeskönyveket nem az általam elmondott történet illusztrálására használnám, hanem Kittit kérdezném, mi jut eszébe egy-egy képről, s együtt domborítá-

nánk ki a történet üzenetét. A könyvek mellett vagy helyett olyan keresztyén szimbólumokat vinnék be, amelyeket ő készíthet el (például kereszt díszítése gyöngyökkel vagy karácsonyi betlehemes dísz összeállítás), és e szimbólumok kapcsán indítanám a beszélgetést hitbeli dolgokról. Ha Isten iránti haragjáról tenne tanúságot Kitti, biztatnám, hogy beszéljen erről, és elfogadnám indulatát. Ha nem szívesen szólna hitbeli dolgokról, nem erőltetném, tudva, hogy sok mindent elmondhatok neki Istenről szavak nélkül is (például: rendszeres látogatás – Isten is jelen van, és mindig van ideje ránk; rákérdezés arra, hogy van Kitti – Isten is törődik velünk; nem fordulok el Kittitől, még akkor sem, amikor haragszik – Isten is szeret és elfogad minket).

ÖSSZEGZÉS

Kitti és édesanyja hosszú utat tettek meg a miskolci kórházban eltöltött idő alatt – nemcsak a fizikai, hanem a lelki gyógyulás értelmében is. Amikor Kitti először látta újra testvéreit, elmagyarázta nekik: „Azért kell mozgatnom a bal vállam, mert ott lesz majd az új karom.” Hiszem, hogy ez fontos mondat volt Kitti lelki gyógyulásának folyamatában, ami még korántsem ért véget. Nyolc hónappal a baleset után még mindig nem nagyon beszél a karjáról, és nem vetkőzik le a tornaórán. De részt vesz a tornagyakorlatokban, a rajzain egy karral ábrázolja magát, megtanult két keréken biciklizni, volt magyarversenyen, vannak barátai az iskolában, jár kézműves szakkörre és hittanra is. Hogy mi és mennyi volt ebben az én szerepem és mennyi a családé, más kórházi dolgozóké, Istené, azt nehéz megítélni, még akkor is, ha az édesanya sok mindent az én közreműködéseme- nek tulajdonít. Én azt adtam Kittinek és édesanyjának, ami szerintem a kórházlelkész egyik legnagyobb ajándéka: időt. Ezt persze igyekeztem tartalommal is megtölteni. S ezt nemcsak azért tettem, mert egyes kutatások szerint a kórházi tartózkodás nem feltétlenül vezet hosszú távú érzelmi problémákhoz, ha a gyermek segítséget kap a feldolgozásban a szüleitől, kórházi dolgozóktól és/vagy a kórházlel-

készítől,¹¹ hanem azért is, mert hiszem, hogy a kórházi lelkipásztori szolgálatban különösen is hangsúlyos, hogy ne csak az evangéliumot hirdető szavainkat fektessük bele egy-egy kis beteggel, családdal való kapcsolatunkba, hanem, ahogy Pál apostol megfogalmazza: „a saját lel-

künket is”.¹² Csak akkor érhet minket az a kiváltság, hogy kísérhetünk egy-egy ránk bízottat a veszteségből a nyereség felé vezető úton, ha szavainkon túl csakugyan a saját lelkünket is beletesszük ebbe a közös vívódásba, mivelhogy megszerettük azt, akinek segíteni próbálunk.

11 Lester, Andrew D. (ed.): *When Children Suffer*, i. m. 95–96. (Lásd a 3. lábjegyzetet.) ■ 12 „Mivel így vonzódtunk hozzátok, készek voltunk odaadni nektek nemcsak az Isten evangéliumát, hanem a saját lelkünket is, mert annyira megszerettünk titeket” (1Thessz 2,8).

